

modi, et gradus animæ. Opinio autem illa negans viventia solum sensum tactus habentia esse simpliciter animalia, vel habere animam sensitivam absolute, et univoce (ut sic rem explicem) Aristoteli aperte repugnat, et ab omnibus merito rejicitur: quia vel disputat de nomine, et sine fundamento mutat communem loquendi modum, vel si rem ipsam spectemus, falso dicit, vel animam, quæ principium est sentiendi per solum tactum, non esse novum gradum animæ, superantis gradum animæ pure vegetantis, cum habeat modum operandi abstractiorem et nobiliorem. Vel si principium illud est in altiori gradu animæ, non esse simpliciter animam sentientem, et verum animal constitutum, cum sensus tactus simpliciter sufficiat ad sentiendum et cognoscendum, et in hoc cum ceteris sensibus proprie, et univoce conveniat. Itaque solum inde colligitur alia subdivisio animæ sensitivæ in perfectam et imperfectam, quæ alterius divisionis sufficientia non obstat, ut jam adnotavimus. Probat autem objectio illa, non magis esse multiplicandos gradus viventium propter majorem, vel minorum vim se movendi localiter, quam propter virtutem sentiendi pluribus, vel paucioribus modis, vel uno tantum.

15. *Ad tertiam rationem dubitandi ad finem n. 2.* — Ad ultimam vero difficultatem de anima concupiscente, responsio clara est ex dictis: illa enim non est distincta a sentiente et rationali, quia in utraque est appetitivum principium, quod idem est, ac concupiscentia generatim sumptum. Jam vero declaratum est, cur appetitivum non constitutat gradum animæ peculiarem, etiamsi sit speciale genus potentiae. Unde illa divisio Platonica triplicis animæ in concupisibilem, irascibilem, et rationalem, non est divisio animarum, sed potentiarum animæ, et in ea ratione non est integra, nec multum philosophica: videtur autem excogitata, et accommodata ad explicandos affectus, et morales modos operandi animæ humanæ, ut in lib. 3 et 5, tractando de appetitu sentiente, et rationali videbimus.

CAPUT VIII.

AN DIVISIO ANIMÆ IN DICTA TRIA MEMBRA, SIT UNIVOCÆ, VEL QUALIS SIT.

1. *Resolutio affirmans pro prima parte tituli, animam vegetativam et sensitivam esse membra univoca.* — *Animam vero rationalem videri membrum analogum.* — *Duae sunt diffi-*

cultates in hoc capite breviter explicandæ: prior est de univocatione divisionis, qua supposita, nascitur alia de qualitate divisionis. Circa priorem, non est difficultas de anima vegetativa et sensitiva inter se collatis: omnes enim fatentur univoce convenire in ratione animæ, quia et definitiones utique simpliciter, et cum omni proprietate convenienti, et nulla ratio equivocationis, vel analogiae in eis inventitur. Dices inveniri ordinem, quia anima sensitiva non est actus corporis, nisi media vegetativa. Respondeo, nihil hoc obstare univocationi, quia non obstante illo ordine, anima sensitiva est perfectior in ratione animæ, quam vegetativa, quia et perfectius actuat corpus, et nobilioris operationis principium est: et non participat rationem animæ a vegetativa, nec per ordinem ad illam, sed potius supponit illam, ut minus perfectam, et quasi dispositionem et potentiam, comparatione ipsius: sicut numerus major supponit minorem, et figura quædam solet aliam supponere, et nihilominus in genere numeri, et figuræ inter se convenient. Itaque hac parte supposita, difficultas est de anima rationali. Multi enim censent, non esse univoce animam cum ceteris, quod potest modis oppositis cogitari, nimirum, vel quod anima prius dicatur de aliis duabus, quam de rationali, vel e contrario, quia prius de rationali, quam de ceteris.

2. *Prima opinio, seu modus explicandi hanc analogiam.* — *Primum ejus fundamentum ex locis Aristotelis.* — Prima ergo opinio erit, animam analogice dici de rationali anima comparatione aliarum. Nam licet anima rationalis, seu principium intelligendi in homine in genere entis et substantiae, sit nobilior ceteris animabus: ut auctores hujus sententiae supponunt, estque satis per se notum, evidenterque ex discursu hujus libri constabit: nihilominus aiunt, in ratione animæ minus proprie, et analogice esse animam. Ita sentiunt in libr. 2, de Anim., Averroes, text. 7, et ibi Themistius, ac Simplicius, text. 4 et 7, et Philonous. Quorum opinio probari potest ex Aristotele 2, de Anim., cap. 2, text. 21, dicente: *Videtur hoc animæ genus esse diversum, idque solum perinde, atque perpetuum ab eo, quod occidit, sejungi, separarique posse.* Ubi non de sola potentia intellectus, sed de ipsa anima intellectiva loquitur. Nam intellectus ipse nec univoce, nec analogice anima dici potest: cum ergo dicit esse alterius generis, indicat non esse animam univoce, nec ejusdem rationis cum aliis. Addi etiam potest, quod lib. 6,

Topicor., cap. 5, vitam inter æquivoca ponit, contra evidentem rationem philosophicam, ut infra ostendetur.

3. *Secundum fundamentum bipartitum.* — Ratio vero hujus opinionis videtur fuisse, quia anima intellectiva, aut non informat substantialiter corpus, aut si informat, longe aliter, quam ceteræ. Primo, quia non communicat materie totum suum esse eo modo quo aliæ formæ: quia ita illud communicat, vel materia, vel composito, ut sibi absolute retineat: nam ita informat, ut in suo esse subsistat, et sic non tantum est, quo aliud est, sed etiam quod est, tanquam in suo esse subsistens, quod aliæ animæ non habent: sed omnino sunt actus, quasi immersi materia, et non subsistunt, nec sunt simpliciter, quod est, sed quo aliud est. Secundo, quia in modo productionis suæ quedam analogia cernitur. Nam sola rationalis anima fit per creationem, aliæ per educationem. Unde aliæ non producuntur, sed comproducuntur: rationalis vero non solum per se producitur, sed etiam creator, qui est altior affectionis modus, et fortasse analogus, cum sit proprius Dei, cui nihil est univocum cum creaturis. Tertio ex modo operandi eadem inaequalitas cernitur: quia anima rationalis, ut talis est, operatur independenter ab organo corporeo, quod aliæ animæ non habent: ergo signum est, non ita proprie, et vere informare corpus, etiam ut rationalis est, ac subinde non esse tam proprie animam.

4. *Prædicta opinio multis ex capitibus damatur.* — Verumtamen hic modus dicendi, vel errorem in fide supponit, et in eo fundatur, et ideo erroneous est, vel certe si admittit veritatem fidei, docentis animam rationalem esse veram, ac propriam formam corporis, est illa opinio improbabilis in Philosophia, quia non consequenter loquitur, nec probabili ratione fundatur. Et nihilominus in Theologia censuram gravem meretur: quia valde probabiliter aliquid fidei contrarium ex illa inferri potest. Declaro breviter singula: quia si sententia illa supponit, principium intelligendi in nobis non esse veram, ac propriam formam corporis, consequenter quidem dicit, non esse univoce animam cum ceteris: imo dicere debet, potius æquivoce, quam analogice vocari animam, vel saltem non esse animam intrinsece, et formaliter, sed tantum per quamdam proportionalitatem, et metaphoram, valde extraneam: ut in c. 4, notatum est. Illud autem fundamentum hæreticum est, et

6. *Secunda opinio seu modus explicandi dictam analogiam.* — *Ejus primum motivum ac discursus pro illo.* — *Secundum motivum.* — Prius vero quam fundamentis dictæ sententiae satisfaciamus, alteram opinionem expendere necessarium est. Propter illas enim, et similes rationes, alii dixerunt, divisionem illam esse analogam, ita tamen, ut principalius proprius, ac per prius dicatur de anima rationali, quam de reliquis: ita docet Jandunus, l. 2, de Ani., quest. 3, cum Alexandro, l. de Sens. et sensib., in principio, et Alberto 2, de Anim., cap. 5,

et aliqui moderni. Et præcipue moventur, quia vivere simpliciter convenit homini, cæteris vero animantibus tantum secundum quid: ergo et anima hominis est simpliciter anima, aliae vero secundum quid, et consequenter non univoce, sed analogice. Consequentia est clara: et antecedens probatur hoc modo. Vivens proprie, ac simpliciter dicitur, quod seipsum movet, sed inter animantia solus homo seipsum simpliciter movet, alia vero tantum secundum quid: ergo. Probatur minor, quia illud seipsum proprie movet: quod non solum operationem efficit, sed etiam propter finem proprie operatur, suam operationem in finem dirigendo: sed hoc modo solus homo per rationem se mouere potest: ergo solus ille simpliciter vivit, alia vero secundum quid: quatenus in seipsis physice operantur, seu motum efficiunt. Juxta quem discursum, etiam inter animam sentientem, et vegetantem potest analogia considerari: tum, quia dum animalia se movent ex cognitione boni, aliquo modo cognoscunt finem saltem materialiter sub ratione convenientis, et boni amati: vegetabilia vero nullo modo finem percipiunt, sed sola naturali propensione in illum feruntur, sicut cætera inanimantia: tum etiam, quia bruta verius, ac magis proprie agunt in seipsis, quia secundum eamdem partem, et facultatem in se agunt, dum cognoscunt, et appetunt: vegetabilia vero tantum se movent secundum quid, per unam partem efficiendo in aliam, per actionem transeuntem. Denique in anima rationali considerari potest singularis perfectio etiam in ratione animæ, quatenus tota informat totum corpus, et tota singulas corporis partes: ergo longe altiori modo est corporis forma: aliae vero comparatione illius tantum secundum quid.

7. *Vera resolutio pro univocatione triplicis animæ.* — *Prima ratio.* — Nihilominus dicendum est, animam univoce dividiri in rationalem, et reliquas. Ita sentit Aristoteles, in cap. 1 et 2, de *Anima*, ubi tradit definitionem animæ omnibus communem, ut ipse dicit: et comparat figuræ, quæ unam habet communem, et univocam rationem omnibus figuris. Idem docet D. Thomas 2, contr. Gent., cap. 60 et 61, ubi ex professo probat definitionem animæ univoce convenire animæ rationali, cum reliquis, quod idem est; quod etiam bene defendit Ferrara, dicto cap. 61, ostendens hanc fuisse mentem Aristotelis. Verum est, ipsos loqui præcipue contra Averroem, et alios in sensu tractacto contra priorem opinionem. Tamen consequenter hoc etiam affirmant: et

probatur primo, quia definitio animæ cum omni proprietate convenit animabus, rationali, sensitivæ et vegetativæ ut in superioribus ostensum est: ergo univoce illis convenit. tam definitio, quam definitum. Probatur consequentia, quia nulla probabilis ratio analogiae intervenit, quia anima sensitiva non dicitur anima per habitudinem ad animam rationalem, nec per imitationem ejus. Quod autem sit minus perfecta non sufficit ad analogiam, nec tollit univocationem; nisi fortasse quis velit interpretari superiores sententias, juxta modum loquendi Aristotelis 7, *Physicor.*, cap. 4, dicentis, *In generelatere aequivocationes*, id est, plures rationes specificas. Sed hoc non sufficit, ut una sola animæ specificas. Sed hoc non sufficit, ut una sola animæ species dicatur anima simpliciter, aliae secundum quid: nec etiam, ut definitio animæ generatim sumptæ, non tota, et proprie, ac simpliciter in singula membra convenientiat.

8. *Secunda ratio.* — *Effugium.* — Secundo argumentor, quia vivens univoce dicitur de planta, animali, et homine: et animal de bruto, et homine: ergo etiam anima univoce dicitur de tribus animabus. Antecedens probatur, tum quia illa sunt duo genera subalterna praedicamenti substantiæ, ac proinde univoca: tum etiam, quia simpliciter, et sine habitidine de inferioribus prædicatur. Consequentia vero probatur, quia eadem est ratio de forma communi respectu inferiorum, quæ est de compositis servata proportione, ut in superioribus ostensum est. Responderi potest, genus viventis non sumi ab anima in communi prout est divisum hujus divisionis, sed ab anima vegetabili prout est forma communis omnium viventium, scilicet, plantarum, brutorum et hominum. Nam prima ratio vitæ est anima vegetativa, teste Aristotele, lib. 2, de *Ani.*, cap. 2. At vero in omnibus viventibus anima vegetativa inventitur univoce, et ideo, *vivens*, inde sumptum genus est omnibus illis viventibus univocum. Quod explicatur per genus animalis, in quo id evidenter apparet. Nam animal, ut est genus ad hominem, et brutum, non sumitur ab anima, ut abstrahit a rationali et sensitiva, et est quasi genus subalternum, utrique commune: sed sumitur ab anima sensitiva, ut talis est. Nam homo non constituitur in esse animalis per animam rationalem, ut talis est, sed ut sensitiva est. Et ideo animal est genus univocum homini, et brutis: sic ergo vivens, ut est genus univocum ab anima vegetativa, sumitur non ab anima in

communi: et ideo non sequitur animam in communi univoce, et æqualiter, tribus animabus, ut tales sunt, convenire. Nec etiam sequitur vivens, ut sumitur ab anima in communi esse univocum.

9. *Obstruitur primo.* — *Secundo.* — Sed contra hoc instatur primo, quia non solum vivens sub illa ratione sumptum, est univocum, sed etiam, ut significat corpus animatum, seu compositum ex anima et corpore: sub qua ratione ab anima in communi prout est actus corporis organici sumitur, quia planta, ut planta, tam proprie constat corpore et anima, ut homo, licet non tam perfecta anima constat. Secundo si vivens priori modo sumptum, est univocum, et genus: ergo etiam anima vegetativa univoce dicitur de anima plantæ, et de anima rationali, ut vegetativa est, quia ut sic constituit hominem in ratione viventis: ergo inter animas hominis, et plantæ datar univoca convenientia, etiam si una materialis sit, et alia spiritualis: ergo eadem ratione anima rationalis, ut rationalis, potest cum vegetativa, vel sensitiva in ratione animæ convenire, etiam si illa spiritualis sit, et haec materiales sint, quatenus illos gradus non transcendunt.

10. *Ad primum fundamentum in n. 2, quoad locum de anima.* — Ultimo confirmatur haec veritas, quia nulla ratio veræ analogiae inter animam rationalem, et reliquas invenitur, ut respondendo ad fundamenta aliarum opinionum, facile ostendetur. Et imprimis ad primum locum Aristotelis, quem prior opinio allegat ex 2, de *Anim.*, text. 21, concedo in verbis illis: *Sed videtur genus aliud animæ esse*, Aristotelem loqui de rationali anima. Et si pro aliqua ex dictis opinionibus afferri posset, potius secundæ, quam priori favet. Inde tamen solum colligitur, animam intellectualem esse nobilioris et altioris ordinis in substantia sua, quam sint cæteræ. Hoc autem optime potest consistere cum convenientia univoca, tam in ratione animæ, quam in ratione substantiæ, seu substantialis formæ, cum cæteris animabus. Nam de intelligentiis etiam dicere possumus esse aliud substantiæ genus a corporeis: quamvis in genere substantiæ univoca convenientia. Et confirmari hoc potest ex verbis subjunctis, quibus philosophus probat, animam intellectualem esse alterius generis, *quia sola separari potest, tanquam perpetuum a mortali*. In quibus imprimis pondo verbum *separari*, quia per illud indicatur, priusquam separetur esse corpori unitam, tan-

III.

11. *Quoad locum ex Topicis in eod. num. 2.* — Alter vero locus Aristotelis, ex lib. 6 *Topicor.*, non recte citatur. Nam verba ejus sunt: *Vita autem non secundum unam speciem videtur dici, sed altera quidem animalibus, altera plantis inest.* Constat autem ex dictis vita, et animam de sensitiva et vegetativa univoce dici. Nec in eo loco Aristoteles de anima rationali mentionem facit. Igitur aequivocatio de qua ibi loquitur, quamque cavendam esse docet, est illa, in qua ratio, seu definitio propria hujus speciei, sumitur, tanquam univoca omnibus membris, seu speciebus sub genere contentis, ut in illis verbis patet. *Contingit igitur, et secundum electionem sic assignare terminum, ac si univoca, et secundum unam speciem omnis vita diceretur.* Solum ergo negat, vitam esse ita univocam, ut omnis vita sit ejusdem speciei, ut verba ipsa præseferunt. Unde videtur, univocationem ibi stricte sumere pro maxima convenientia, et unitate communi, et prout aequivocationibus illis opponitur, quas alibi dixit, in genere latere: illas enim in genere vitæ, vel animæ reperiri non negamus.

12. *Ad secundum fundamentum in num. 3.* — *Ad primam conjecturam ib.* — Ad rationes prioris sententiæ, relicto hæretico fundamento, quod anima rationalis non informet corpus: ad aliam partem dicimus, conjecturis ibi adductis recte probari informationem animæ rationalis esse specie diversam ab unionibus aliarum animarum, esseque longe perfectioris